

PSYCHÉ

Egy hajdani költőnő versei

WEÖRES SÁNDOR

GABÓNAK, KISSEBB ÉDES ÖTSÉMNEK

Bimbótska, gombotska,
Tegnap esti tsillagotska
Reggelre ma rózsátska.
Szép legyen, ép legyen,
Ugy jere hogy fogd a' kezem
Fel az égi országba.

Tállyán, 1808 tavaszán
A' kertben dajkálkodva dudulgatám tizen-három esztendős fővel.

AZ IDEAL

Az üdő estvére járván,
Én Psyche, meg-mosakszom
Rósában, rosmarinban,
Ezer-jó-fű javában.
Míngyán öltözködöm már:
Kanyarok gyöngyöt nyakamba,
Gyűrűket ujjaimba,
Új pántlikát hajamba.
Lám készen-is vagyok már,
Díszemben ágyba fekszem,
Mert álmom fürjesében
Vagyon találkozásom
Derék sudár legénnyel,
Bátor tüzes szeművel,
Ő a' leg-szebb, a' leg-jobb,
Nevét nem vallhatom-meg;
Légy a' leg-szebb, a' leg-jobb,
És meg-vallom, te véled.

Tállya, 1812

JOBB 'S BAL

Nymphátska szólla Faunhoz:
„Na mondd mellyik fülem tseng?
Adok számár füledre
Tsókot, ha el-találod.”
A' Faun, még senge ficzkó,
Kis szarvaig pirúla:
„Ha mondom, bal füled tseng,
Erősködöl te jobbra,
Vagy mondgyam én, a' jobbik,
Fogadkozol te balra:
Ne szólljak, nem kaczagsz-ki.”
Meg-szánta őt a' Nympha:
„Nem tartalak bolonddá,
Jer ide, mind két füledre
Végy tsókot tülem ingyért.”
De nem hivé a' gyáva,
Eggy szép kívánatosnak
Hogy ő kedvit tehetné.
Hitelenség 's kívánat
Jobbrúl balrúl emészté,
El-ódalgott az erdön,
Keseregve nagy bajában.

Bányátska, Szép-halom curia, 1812 nyarán.

BARÁTNÉJAIMNAK

Bavariában, S. Catharina Convictusban, 17. februarii 1813.

Álmomban falumban
Jártam jeltelen,
Mint Elysiumban,
Psyche, nem tetem,
Szita-szárnya sintsen,
Könnyebb mint a' moly,
Hogy árnyat se hintsen,
Láthatlan gomoly;
Ám de pillanásom
Még-is fogva volt,
Édes látomásom
Mind belé hatolt,
Tsak az férközött-be
Mit vágyam viszen,
Szemeimre kötve
Nagy koloncz szivem.
Nem a' Menny országot,
Tiszta ragyogást,
Tsak honni világot
Láthaték, mi mást:
Bodrog hídgya mellett
Vásáros sereg,
Álmomban se tellett
Hogy bábót vegyek,

Posztó ujjasom van,
Vászon rokolám;
Mít jó lesni rajtam,
Pislogatni rám?
Két kezembe pányva,
Egyre pörgetem,
Fordul fejre lábra,
Által szökdelem,
Egy cigány a' réten
Nékem hegedül;
Jó atyám fut érttem,
Karja rám terül.
Botlik egy sír kőbe,
Villog aranya,
Futunk temetőbe,
Neheztel anya. —
Ekkor ébredek-fel,
Fejér zárda fal
Közt ásit a' reggel,
Szürke ravatal,
Ál egy vén beguina
Kamránk közepén,
Szeme mint ha rína,
Varnyú feketén,
Pöndölben mi sárga
Süldő malaczkok
Térgyeplünk imára,
Fogunk-is vaczog.

T A R A N T E L L A

En rám aztán nagy tsapás
A' vers irás,
Tinta nyalás,
Mert tyrannicus,
Academicus,
Ott únalom
Lapított agyon,
Mint vastag kövér
Méltóságú férj.

Hamaros meg-öszülés:
Eggyesülés,
Gyermek szülés,
Tisztes házi tűz,
Tej szag, pólya bűz,
Nem lézsek én
Fejős tehén,
Gyászolván szabad
Vándorlásomat.

Mondd mi más, meg-hibbanás:
Klastrom lakás,
Imádkozás,
Ifiak helett

Vén püspök kezét
Tsókolni-meg,
Ráz a' hideg
Ha rá gondolok
Már ebül vagyok.

Félre vers, tsalád, ima,
Leszek sima
Czigány rima,
Gönczöm el-szakad,
Öltök másikat,
Szivem szeret
Száz ezreket,
Tsak ha éj temet
Ontom könnyemet.

1813

NEIPPERG - MONTENUOVO GROSSMUTTER
KI-TERÍTTVE

Bétsben, 3. novembris 1813.

Örök szükség ki-múlni. Még-is egyy Király
Irányoz itt, ha nyugszik-is.
Egy büszke héja órr vezérel, árnyt borít
A' sorvatt kis szemek fölé,
Minden-ki ennek néma intésit lesi,
Fő fő mellett, térd sark megett,
A' Candelaber tűzben langaló veres
Teremben: vélni, ég a' ház,
Egyik sarokbul másba örült árny repül
Nehézkessen miként bagoly,
E' villogásban mennyi szép selem sajog
Es ciffra váz, talián szekér,
Nem hólt miatt: úgy láttczik él, törvényt teremt
Erőssebben, mint rend szerint.
Borzasztó forráság szorúl, de mind marad,
Mig engedelmet ő nem ád.
Bohó fel-olvasója én, nem ismerem
Ez új Herczegnét, térgyelek
Az ágy előtt, kanócz pörnyéi sávos
Theressiana blouse-omon,
Ugyan néznek, se gyász ruhám, se fátyolom,
Ha adnak rá-valót, leszen,
Még-is fel-állok, öszve ment rög arczulat
Föle tsüggesztem hú fejem,
Máslis Zopfok dermett kezére omlanak,
'S hová rá-nőttek ujjai,
Gyémánt köves keresztre, mint kemény gyökér.
Oh hányszor meg-kaczagtatám,
Most-is hallom: „Piccola Puftinella mia! —
You little faithless! — Renitent! —
Du Katzi-Kratzi!” — 's rázkodék öreg feje,
Fogatlan és setét torok

Tátonga rám: rögvest ki-ugrik egy egér,
 Vagy vén kő, Limbus ördöge;
 Mert szívesebben lessz Pokolban úri hölgy,
 Mint Mennyben a' Chorusban egyy.
 „Du Katzi, weinst du nicht? Tu sais que je suis morte.”
 Hajamba perkel gyortya láng.
 „Du weisst zu viel. Geh' weg von meinem Katafalk,
 Unreine Katze! Ketzerin!”
 Tsengett fülem? Nem hallya más. — Ajkam rebeg:
 „Grossmutti, ach! verzeihe mir.”
 Ne héja órr tsipkedgye szerte álmaim,
 Már messzibrűl nézem kezét,
 Mi kék foltos, mint fagyban koldus asszonyé,
 Hiában hetven vég selem.

EGGY LOVÁSZ FIHOZ

Oldalod mellyűl borusan szököm-fel,
 Óriás kígyó ropogat: magányom,
 Bolgatod fészkin, tova még-sem úzöd,
 'S forr derekomra.

Álmaid lep, el-gyűrtt iszap ágy, te kis hal,
 Úszonyod lágy még 's lihegő kapolyúd,
 Gondtalan sügér, ha be-harmatoztál,
 Nyugton el-alszol.

Mint fejér tűz-nyelv rohanok mezítlen
 Szomjuságomban, ki az éjtszakába,
 Ott a' Cosmosnak ridegebb 's hitetlen
 Tarlaja füstöl.

Baden, 1814.

KRÁTKY JÁNOS TSÁSZÁRI GÁRDA KAPITÁN ÜRHOZ

A' felkai parton, 27. maii 1815.

Sólyom ha, Krátky! mint a' parittyá kő
 Ég fedte pályán hirtelen át-hasít
 Egy pont galambot látva: híred
 Villama így üti-át a' rangos

Késmárk kovátsolt vas kapuit 's ahol
 Kis tsipke kárpit szűr puha gyortya fényt
 'S hó-színe meg-pirúl, mögötte
 Rejlenek ifju szivek dobogva

Értted, te bátor Bajnok, erős Vadász;
 Igló, Eperjes, Bártfa virága mind
 Áhittya: Mars keblin ragyogván
 Díszl vegeyen és neki díszle légyen;

A' Tátra híves bérczeitül Tokaj
Túzes hegyéig láttszik a' Tsillagod
Fényes futással, győződelmes
Harsona hangu kemény Oroszlán!

Még sem való, hogy Mennyre ditsérjelek
Földünk terérül: jobb, ha velünk maraccz,
'S örvend szívem, mert nagy betsednek
Jácczani kedves az én ketsemmel.

Lengyel felül jój, hajnali szép lovas,
Poprádi hídnál várlak; ügyes tsikóm
A' harmatos fűvön legelget;
'S rajta, galopp! hogy a' fák suhognak.

Végül le-szállunk. János uram, ne hidd,
Hogy vágatásunk vége le-gyöngülés:
Márván szobor, hólt kő vagyok tsak,
Tetteidet daloló Camoenád,

Fűzők futókát barna hajad közé,
Lomnitznak alján tser koszorút kötök,
A' Hőshez illót: mást ne várj mert
Meg-hala szívem, avagy nem-is vólt.

Add Orsikádnak száddal a' tsókjaim
'S a' két piczinnek, 's el ne feledd, a' ki
— Szent tábla és vessző kezében —
Jegyzi ditsó utadat Clioként.

EPIGRAMMOK

Kassán, 1815.
Cave canem!

I

Hányszor kelle nyúlnom Parcám kerekébe,
Hogy fel ne lendítsen Juppiter Egébe!
Mi minden lehetnék, mit Caesar sem sejtet!
Köhítséljek inkább szerény rokka mellett.

II

Mi közöm nékem a' törekvő barmokkal,
Ne éljek másképp mint bé-húzott karmokkal,
Ha ki-mereszténém, egy két pallantatra,
A' nyáj szétt-szakadna, czefrére czafatra!

NAGY ADELINÁHOZ

A' bodrogi tanyán, 1816 nyár-elő hava 10-dikén.

Asszony személt nem türök a' tájamon,
Mert tübe fűznek, meg-sodorintanak
 Vékonyra és görbére (majd hogy
 Épp ugyan így unom en pofátskám)

Tsak téged, édes Delna! ha meg-jelen
Friseur-busított bodri kutyó hajad
 Lombúl borulván ablakomra:
 Ízibe szállok eléd, feledve

Főző kalán, kelt tészta, repett ümög,
Kú likban égő fulladozó pokol,
 Füstöt lövő, szikrát pökő száj:
 Vulcanus üsttye, de Cyprisé lőn.

Fussunk a' bimbós kertbe, a' fák közé,
Szeggyünk tseresnyét, bor pirosat, chérie;
 Meg-bánnya még a' sánta mívés:
 Mérett hagyta fűtve kohót, ha el-ment!

Hattyú dallom, azt teszi, utolsó énekem. Írám egy kevéssel frigyünk előtt, még tsak leendő Sógor-némnek. A' feannt említett Vulcanus: akkora Jegyesem, mostan gyermekinknek Attyok. Ettől fogva nem éneklettem. Sic transit gloria mundi.

Sáros-Patakon, 23. decembris 1821.

J e g y z e t. — Egy ifjú magyar hölgy verses játszadozásai a XIX. század kezdetén. Talán írásai némelyikének kényes tartalma miatt, a poetria nem hagyta ránk nevét.

Ki volt ez a vidám, könnyűvérű, csúfondáros énekesmadár? Verseiből és szűkszavú megjegyzéseiből valamelyest kirajzolódik élettörténete. Első zsengeje 1808-ból, 13 éves korából való, tehát 1795-ben, vagy 94-ben született. A Bodrog menti Hegyaljáról származott, hozzátartozói ott éltek; „Barátnéjaimnak” című dalában apját mint élő, anyját mint halottat említi, többet nem árul el szüleiről. Főrangú rokonsága van, mégis szegény: úgy látszik, előkelő familia elszegényedett ágából fakadt.

Egyik korai versét Széphalomról keltezi: valószínűleg Kazinczy taníttatta a koraérett kislányt; bár nem az ő modorában szólal. Poézise eleinte gondtalan, édes, klasszicizáló rokokó. Csokonai hatása alatt. Később Berzsenyi súlyosabb hangja érződik, de csak a megformáláson; Berzsenyi emelkedett komolysága hiányzik belőle, továbbra is játszi csúfolódó.

Zárdai nevelést kapott Bajorországban és Bécsben. A francia forradalom utókora volt ez, Napóleon erőszakának és lefoszlásának ideje, a bécsi Habsburg trón megaláztatása; öröknek látszott eszmék, alkotmányok, uralmak, kasztok szinte megolvadtan örvényletek. Részben a korszellem sodrában, részben a kolostori szigor kontrájaként, a fiatal költőnőt anarchikus lázongás feszítette. A „Tarantellá”-ban tombol a nő-emancipáció szenvedélyes igénye: nem kell neki vallás, költészet, erkölcs, anyasor, becsület, csak cigányosan szabad élet! Később ez a lázadás már burkoltabb, hűvösebb. A herceg-nagyanya ravataláról írt elégiában a megrendülésen és ünnepélyes tiszteleten átsüt a megvetés az előkelő gazdag bécsi rokonság iránt. „Egy lovász fihoz” szóló szerelmes verse valójában kegyetlenül illúziótlan helyzetkép. S a császári gárdakapitányhoz intézett óda égit emelő tirádái mögött gúny és

kikosarazás rejlik, a mondatok szertelenül magasztalók, de a rejtett második jelentés kiveséző, kinevető, irgalmatlan; mint nagy kortársának, Goyának a spanyol Habsburg uralkodókat és környezetüket megjelenítő festményei: a dicsőséges öltözetek és még dicsőbb ordók viselői szörnyek, hülyék, gyilkosok, változatos démoni menaszéria.

A zárdából kikerülve, úgy látszik, két évig kalandozott, megvalósítva szabad elveit, talán a „lovász fi” kíséretében. Sejthető zúzóadás, szégyen, csalódás után („Ne éljek másképp mint bé-húzott karmokkal”) bodrogi övéihez hazatért. Mi lett a hetyke vakmerő forradalmárnóból? Vállalva a hajdan megvetett házi tűzhelyet és anyaságot, férjhez ment és a költészettől elvált. Ha hihetünk dátumainak, verseit, az első zsenjét kivéve, 1812 és 1816 között írta, öt év alatt, 17—21 esztendőskorában. További sorsa ismeretlenbe vész, csak ifjúkori költeményei őrzik a szép szeleburdi dáma töredékes szobor-alakját.

*

POST SCRIPTUM

A magyar irodalomban talán szokatlan, hogy valaki az énjének egy-egy megvalósíthatatlan részét egy másik személlyé sűrítse, olykor más korszakba is. A világirodalomban sok példa van erre: Pessoa négy fő- és sok mellék-énje, Chatterton középkorba visszavetített versei, nálunk Thaly kuruc nosztalgijája. Ez a „pót-én-kivetítés” alkalmat ad más temperamentum és más stílus használatára, a szókinccs és mondatformálás más módjára: vagyis nyelvi és szellemi felfrissülésre. A kis versciklusban női szív van, mely azonban nem találhat életheletőséget egy férfi életében, csak áttételesen, a versben.

*